

Göç, Çokkültürlülük ve Toplumsal Uyum

Beyza KESKİNEL¹

Coşkun DOĞAN²

¹Öğrenci Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, keskinelbeyzaaa@gmail.com

²Öğr. Gör.Dr., Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi, coskundogan2002@yahoo.de, Orcid: 0000-0002-6072-2721

Özet: İnsanlık tarihi kadar eski bir olgu olan göç olgusu çok farklı nedenlerle oluşmaktadır. İlkel toplumlarda çevresel ve zorlayıcı nedenlerden kaynaklanan göç olgusu, daha sonraki süreçlerde nedenleri çeşitlilik kazanmıştır. Özellikle teknolojik gelişmelerin beraberinde getirdiği hızlı ulaşım ve iletişim olanakları göç hareketlerine uluslararası boyut kazandırmıştır. Göç, yalnızca yer değiştirme açısından değil, toplumsal değişimler açısından farklı bilimsel disiplinler tarafından irdelenen bir dinamik olgu haline gelmiştir. Ancak küresel göç hareketleri göç alan ülkeleri her alanda derinden etkilemekte ve yeni politikalar üretmeye zorlamaktadır.

Göç hangi türde, mesafede veya mekanda olursa olsun, yaşandığı süreçte ve göç sonrasında çok dramatik olaylara sahne olmaktadır. Göçmenlerin yaşadığı olumsuzlukların bertaraf edilebilmesi için, göç alan ülkenin kurumsal olarak uyum politikalarını üretmiş olması gerekmektedir. Göç sonrasında farklı toplumların bir arada yaşayabilmeleri için ortak değerler oluşturulması kamu düzeninin sağlanması açısından önemlidir. Böylece çatışmadan uzak barış içerisinde farklılıkların huzur içerisinde yaşayabilecekleri bir ortam kurulmuş olur.

Göç hareketliliği sonrasında farklı sosyo-kültürel yapıya sahip toplumların, göçmen kabul eden toplumlarla etkileşimleri, her iki toplumda da değişimler meydana getirdiği kaçınılmazdır. Değişimlerin, gerek göçmen kabul eden toplumların uyum konusunda oluşturduğu politikalar konusunda gerekse göçmenlerin bu uyum sürecinde yeni hayatlarında asimile olmadan veya gettolaşmadan çokkültürlü bir toplum yapısı içerisinde ele alınması gerekmektedir.

Bu çalışmada öncelikle göçmenleri kabul eden, onlarla birlikte yaşamak zorunda kalan toplumların yaşadığı zorluklar ve yaşadıkları toplumsal değişimler entegrasyon, asimilasyon ve çokkültürlülük gibi temel kültürleşme modelleri ele alınarak uyum çerçevesinde nitel bir araştırma şeklinde yorumlama şeklinde incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Göç, Çokkültürlülük, Uyum

Migration, Multiculturalism and Social Adaptation

Abstract: The phenomenon of migration resulting from environmental and compelling reasons in primitive societies became compulsory in later processes. Especially the rapid transportation and communication opportunities brought by technological developments have gained an international dimension to migration movements. Migration is a dynamic phenomenon that is examined by different scientific disciplines not only in terms of displacement but also in terms of social changes. However, global migration movements deeply affect the countries receiving immigration in all areas and compel new policies.

Regardless of the type, distance or place of migration, it experiences very dramatic events during and after migration. In order to overcome the negativities experienced by immigrants, the country receiving immigration must have produced institutional adjustment policies. It is important to create common values so that different communities can live together after migration. Thus, an environment in which differences can live in peace without peace is established.

It is inevitable that societies with different socio-cultural structures after immigration mobility have created changes in both communities. The changes need to be handled within the context of a multicultural society without assimilating or ghettoizing in the new lives of immigrants, in terms of both the policies of societies that accept immigrants, and in this adaptation process of immigrants.

In this study, the difficulties experienced by the societies that accept immigrants and have to live with them and the social changes they experience will be analyzed as a qualitative research within the framework of integration, assimilation and multiculturalism within the framework of compliance.

Keywords: Migration, Adaptation, Multiculturalism

1.Giriş

Toplumsal bir varlık olan insanoğlu, kültürlendiği toplumu çeşitli nedenlerden ötürü terk ederek mekânsal değişim yapmıştır. Söz konusu değişimin adı "göçtür". Göç hareketlilikleri çok farklı nedenlere dayanmaktadır. Toplumlararası yapılan göçler, hem kaynak toplumun hem de hedef

toplumun yapısında yeniden şekillenmelere neden olmaktadır. Bu devingen süreç dünya var olduğundan beri sürmektedir. Ancak son yüzyılda her alanda yaşanan hızlı teknolojik gelişmeler, göç hareketlerini tetiklediği yadsınamaz bir gerçekliktir. Bu bağlamda, dünyada göç hareketliliği tüm ulusları ilgilendirmekte ve ortak oluşturulacak bir çözüm politikası gerektirmektedir.

Göç olgusu her yönüyle ele alınarak incelenmesi gereken ve tüm toplumları ilgilendiren bir sosyal sorundur. Göç esnasında ve sonrasında her alanda yaşanan olumsuzluklardan hedef toplum kadar göç kaynak olan toplum da olumsuz yönde etkilenmektedir. Özellikle göç yollarında yaşanan dramatik olaylar bertaraf edilmesi ve göç sonrasında yaşanan sosyo-kültürel farklılıklardan kaynaklanan travmatik olayların önlenmesi bir zorunluluktur. Bu anlamda dünya ülkelerin kitlesel göçler konusunda ortak strateji belirlemeleri ve çözüme yönelik uyum politikaları oluşturmaları gerekmektedir.

Dünyada yaşanan küreselleşme toplumların sosyal, siyasal ve ekonomik yapılarını derinden etkilemektedir. Bu anlamda göçlerin tip ve nitelikleri de farklılık göstermektedir. Özellikle son yüzyıl içerisinde aynı toplum içerisinde göç olayları kırsaldan kentlere doğru gerçekleşmiştir. Aynı toplum içerisinde bu tip göçler bile kültürel uyumsuzluklara neden olmuş ve kent yönetimi bu göçmenlere kente uyum projeleri hazırlamıştır. Halen yaşanmakta olan uluslararası kitlesel göçler, çok yönlü uyum sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Yapılış şekline göre hareketleri farklı isimler adı altında gruplandırılmıştır. Her farklı göç olgusuna göre, göçmenler uluslararası insan hakları genelgesi bağlamında farklı uygulamalara tabi tutulmaktadır.

Çok kapsamlı bir boyuta sahip olan göç, göç eden birey ve toplumların varlığını sürdürebilmesi bağlamında insani yönü olan bir olgudur. Sosyo-kültürel bir değişim olan göç, yerleşim için hedeflenen toplumda yakın ve uzak uyum politikalarını oluşturmasını gerekli kılmaktadır. Aksi halde çatışmalar çıkması olasıdır ve bu da her iki toplumu da yakından etkileyecektir. Diğer taraftan göç olgusunu gerçekleştiren göçmenlerin, farklı bir kültürel yapıya sahip hedef toplum içerisinde yaşadıkları uyum zorlukları açısından değerlendirmek gerekmektedir. Uyum politikalarının farklı sosyo-kültürlere şemsiye olabilecek siyasi bir sistem içerisinde uygulayacak ve göçlere hedef olan ülkelerin, kamu hizmetlerinden tüm herkesin eşit şekilde faydalanabileceği şekilde yasalarını bu yönde düzenlemeleri yaşamsal anlamda önemlidir.

2.Göç Kavramının Tanımı

Göç; genel anlamda toplumların ve bireylerin daha iyi koşullarda yaşamlarını sürdürmek için belli dönemlerde buldukları yerleri sürekli veya geçici olarak terk ederek toplum ve mekan değiştirmeleridir. Göç olgusunun sadece yer değiştirmek anlamında kullanılması göç kavramının

anlamını daraltmak anlamına gelmektedir. Halbuki, göç olgusu siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel kavramlarla birlikte ele alınmalıdır. Bu anlamda göç kavramı tanımıyla ilgili düşüncelerini Ertan Akkoyunlu & Ertan şu şekilde ifade etmişlerdir.

Ekonomik, siyasi, toplumsal ve diğer gelişmelerden bağımsız ele alınamayacak olan göç hareketliliği; yalnızca bir disipline sıkıştırılmayacak ölçüde çok boyutludur ve göç olgusunu anlayabilmek için siyaset bilimi, hukuk, psikoloji, tarih, coğrafya gibi disiplinlerden yararlanılması kaçınılmazdır (Ertan Akkoyunlu ve Ertan, 2017:11).

Çok fazla tanımı ve kapsam alanı olan göçün sözlük anlamı Milli Eğitim Bakanlığının Örnekleriyle Türkçe Sözlüğünde (2000) "İktisadi, sosyal veya siyasi sebepler yüzünden insanların, toplulukların yer değiştirmesi, hicret" şeklinde verilmiştir. Her yer değiştirmenin göç anlamına gelmesi için belli bir sürenin olması gerekliliği söz konusudur. Örneğin gezi, ziyaret veya seyahat nüfus hareketlilikleri göç olarak anlaşılmamalıdır. Bu düşünceyle göç kavramının daha kapsamlı tanımı ise Yalçın tarafından şu şekilde yapılmaktadır.

Bir yerden başka bir yere yapılan, sosyo-kültürel, politik ve bireysel dinamiklerden etkilenen, kısa-orta ve uzun vadeli olan bu eylem, geriye dönüşü planlı veya sürekli yerleşim hedefi güden bir yer değiştirme hareketidir (Yalçın, 2004:12-13).

Dünyada milyonlarca insan gerek bireysel gerekse toplu şekilde buldukları toprakları terk ederek başka yerlere gitmekte ve oralara yerleşmeye çalışmaktadırlar. İnsanların yer değiştirmelerinin nedeni ne olursa olsun (savaş, ekonomik kaygı vs) hem göç edilen ülkenin toplumunun hem de göç eden toplumun nüfus yapısını değiştirmekte ve toplumların yapısı bu göç olgusundan etkilenmektedir. Toplumların yapılarını her alanda etkileyen "Göçün Tanımı" Birleşmiş Milletler Topluluğu'nun literatüründe de aşağıdaki gibi yapılmaktadır:

Göç, "bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde bir yerden başka bir yere gitmesi" olarak tanımlanmakta ve süresi, yapısı ve nedenine bakılmaksızın insanların yer değiştirmesi sonucunu doğuran nüfus hareketleri bu kapsama dâhil edilmektedir. Söz konusu yer değiştirme hareketleri gönüllü ya da zorunlu sebeplerle gerçekleşebilmektedir. Silahlı çatışmalar, doğal afetler, siyasal veya ekonomik sebeplerle milyonlarca insan doğup

büyüdüğü toprakları terk etmektedir (BM Küresel Göç İstatistikleri, <http://esa.un.org/unmigration/wallchart2013.htm>, Erişim tarihi 17.02.2015)

Çok farklı tanımları olan göçün temelinde yer değiştirme yatmaktadır. Yer değiştirme sonucunda göçe kaynaklık eden toplumlarda ve göçe hedef olan toplumlarda demografik, kültürel ve ekonomik yapılarında değişiklik olmaktadır. Çok farklı nedenlerle yaşadıkları yerleri ve toplumları terk ederek yeni yaşam alanları için umut dolu bilinmezliğe doğru yapılan göç hareketliliğini Toros (2008) şöyle tanımlamaktadır.

Göç kavramı; kişilerin yaşamakta olduğu topraklardan, alıştıkları sosyal yapılarından, halihazırda sahip oldukları ekonomik imkanlardan kısacası toplumsal yaşamın birçok unsurundan uzaklaşarak veya uzaklaştırılarak yeni yaşam alanlarına kapı açması olarak ifade edilebilmektedir (Akıncı; Nergiz; Gedik, 2015:61).

Göç olgusu sadece nüfus hareketliliğinin olması, toplumsal yaşamın değişmesi, ekonomik, politik ve kültürel gibi temel konuları içermemektedir. Bunun yanında göç eylemini gerçekleştiren insanların temel yaşam haklarının söz konusu olduğu sürecin yaşanması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda çok çeşitli ve karmaşık bir yönü olan göç olgusu; farklı şekillerde sınıflandırılmayı gerekli kılmaktadır.

3. Göçün Çeşitleri ve Nedenleri

Göç kavramının tanımından hareketle, göç olgusunu yer değiştirme ve nüfus hareketliliği olaylarının çözümlenmesi ele almaktan çok, göç tiplerini ve nedenlerini araştırmak gerekmektedir. Göç olgusu, yaşanan olaylara, içinde bulunulan zamana ve insanların buldukları durumlara göre farklılık göstermektedir. Bireylerin veya toplumların her birinin göç etme kararına varmalarının nedenleri ve oluş şekilleri, göç olgusunun ne kadar çeşitlilik gösterdiğinin bir kanıtıdır.

Göç olgusunun bireysel veya toplu olarak alınan karar doğrultusunda "Bireysel Göç" ve "Toplu ya da Kitlesel Göç" olarak adlandırılmaktadır. Bireysel göçler genelde; bireyin kendi veya ailesi ile birlikte ekonomik, siyasi, sosyal, dini, etnik çatışmalar, nedeniyle yer değiştirme kararlarıdır. Toplu veya kitlesel göçler ise; belirli zamanda özellikle savaş, çevresel faktörler ve ekonomik nedenlerden ötürü düzenli (yasal) veya düzensiz (yasal olmayan) yapılan nüfus hareketliliğidir. "Dış Göç" adı verilen toplu göçler ülkelerarası yapılan uzun mesafeli ve sürekli olan göçlerdir. Bu göçler uluslararası nitelik

taşımaktadır. Bu durumu Akıncı; Nergiz ve Gedik, şu şekilde ifade etmektedirler.

Bununla beraber uluslararası göçler yasal (düzenli) ve yasal olmayan (düzensiz) şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Yasal kanallar kullanılarak gerçekleşen ve düzenli göç şeklinde ifade edilen yasal göç hareketinde, göç ettikleri ülkelerin yasalarına uygun şekilde giriş yaparak oturma izni alan kişiler yer almaktadır (Akıncı; Nergiz; Gedik, 2015:63).

Son yüzyılda teknolojinin hızla gelişmesi iletişimin yaygınlaşması ve ulaşım alanlarında insanlara önemli oranda hızlı hareket olanağının sunulması aynı ülke içerisinde kalkınmışlık düzeyine göre ve kamu hizmetlerinden daha fazla yararlanma anlamında "iç göç" şeklinde süreklilik gösteren yer değiştirmeler söz konusudur. İç göç kavramını ve nedenlerini Akkoyunlu Ertan & Ertan şu şekilde açıklamaktadır.

İç Göçler, ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimine bağımlı olarak yıllar içinde değişiklik göstermekle birlikte, genellikle kırsal kesimden kent merkezlerine ve özellikle büyük kentlere yönelen göç hareketleri biçiminde olmuştur (Akkoyunlu Ertan ve Ertan 2017: 13).

İnsanların kendi topraklarını bırakarak yeni yerlere giderek yerleşmesinin temel nedenleri vardır. Aksi halde hiç kimse kendi yaşam alanını neden yokken terk kararı almaz. Çevre koşullarının bozulması, savaşlar, siyasi sorunlar, ekonomik sorunlar insanları göç etmeye zorlayan nedenlerdir. Bu "Zorunlu Göç" dünyada yaşanan en büyük göç hareketliliğidir. Ancak insanlar gönüllü olarak göç kararı almaktadır. "Gönüllü Göçün" temel nedeni insanların yaşam düzeylerini değiştirme düşünceleridir. Bu konuyu Öztaş & Zengin şöyle ifade etmektedirler.

Gönüllü göç; bireylerin yaşam düzeylerini geliştirmek amacıyla yeni yaşam alanlarına isteklerine bağlı olarak yerleşmesidir. Zorunlu göç ise, savaş, işgal, iç savaş, etnik anlaşmazlıklar, sürgün vb. nedenlerle bireylerin yaşadıkları alanları terk etmek zorunda bırakılmalarıdır. Aynı zamanda, doğal afetler (deprem, su taşkınları, toprak kayması vb.) ve büyük çaplı inşaatlar (Hidro- elektrik santralleri gibi) sonucunda da halkın sürekli yaşadıkları bölgeleri terk etmesi mecburi göç kapsamına girmektedir (Öztaş ve Zengin, 2005:66).

Göçün tipi ve niteliği ne olursa olsun mutlaka göç edilecek yerin bir çekici yönü vardır. Bunun

temelinde göç edilecek yer hakkında daha önceden edinilmiş bilgi yatmaktadır. Özellikle göç edilecek yere daha önce göç etmiş biri ile iletişim kurabilme olanağı varsa, göç olgusunun öznesi göçmen göç esnasında nelerle karşılaşabileceği konusunda bilgi sahibi olmaktadır. Diğer taraftan medyanın gücü sayesinde göç edilecek yerlerin yaşam koşullarında sağladığı cazibe göç için bir itici güç olmaktadır. İnsanlar göç kararları alırken göç edilecek yerin çekici yönlerini dikkate almaktadır.

4. Göç Sonrası Uyum Süreci ve Çokkültürlülük

Toplum yaşam açısından en büyük sorunlar göç olgusunun sonrasında yaşanmaktadır. Göç olgusu sosyo- kültürel değişimi gerektiren bir araçtır. Bu değişimin beraberinde getirdiği sorunların çözülmemesi, göç sürecinin henüz tamamlanmamış olduğunun bir göstergesidir. Uyum süreci sadece ekonomik açıdan bir rahatlama olarak algılanmamalıdır. Çözümün anahtarı ise, toplumsal uyumdur. Çünkü göçmenler gittikleri hedef topluma sadece kendileri gitmemiş, beraberlerinde kültürlerini de götürmüşlerdir. Hedef ülkede göçmenlerin farklılıklarını yaşayabilecekleri bir ortamın yaşayabilmeleri uyum süreci açısından önemlidir. Türkiye'den Almanya'ya giden işçiler için ünlü İsviçreli yazar Marx Frisch'in " Biz işgücü istedik, insanlar geldi." sözü bu bağlamda çok anlamlıdır. Uyum sürecinde farklı sosyo-kültürel yapıya sahip toplumların birbirlerini hoşgörü içerisinde değerlendirebilecekleri ortak değerler etrafında buluşmaları sağlanmalıdır. Aksi halde toplumlar arasında çatışma söz konusu olur ve kamu düzeni bozulabilir. Bu anlamda Taştan & İrdem & Özkaya uyum konusunu II. Uluslararası Göç ve Güvenlik Konferans kitabında şöyle ifade etmişlerdir.

Uyum konusu yalnızca ekonomik bir mesele olarak ele alınmamalıdır. Göçmenlerin ve ev sahibi toplumun birbirini karşılıklı olarak kabul etmesi ve birbirine asgari insanî değerler atfetmesi önemlidir. Bu nedenle konferansta, göçmenlerin bir tür arayış içerisinde olduklarının unutulmaması gerektiği belirtilerek; bu arayışın psikososyal düzlemdeki karşılığının ise travmalar olduğunun altı çizilmiştir. Göçmenlerin uyumunun yalnızca sosyolojik bir arayış olmadığı, bunun varoluşsal bir arayış olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu nedenle ev sahibi toplumun konuyu güvenlik sorununa dönüştürmeden, göçmenlerin dini ibadetler, eğitim, dil gibi konularda kolaylaştırıcı ve sabırlı olmasının

önemi vurgulanmıştır (Taştan; İrdem; Özkaya, 2018:9).

Göç olgusu sadece göç eylemini gerçekleştiren kimseleri değil, hedef ülkedeki toplum yaşamını da derinden etkilememektedir. Buldukları yerleri terk ederek kendilerine yabancı bir yerde yeni bir yaşam kurmak her açıdan zorlukları beraberinde getirmektedir. Bunlar, yalnızlık, sosyal izolasyon, yabancılaşma, özlem, değersiz hissetme gibi birçok duygusal zorluklardır. Farklı kültürel yapıya sahip toplumların bir arada yaşamak zorunluluğu ancak birbirlerinin farklılıklarını kabullenmekle mümkün olacaktır. Bu bağlamda hedef ülkenin kurumlarının uyum politikaları uygulamaları devreye girmelidir. Aksi halde farklı kültür ortamında kendine yer bulamayan göçmenler "kültür şoku" yaşayacaklardır. Farklı dil, din, gelenek görenek ve farklı kültürel sembollerle aynı ortamda yaşamak zorunda kalan göçmen bireyler sosyal uyum konusunda büyük zorluklar yaşayacaklardır. Bu bağlamda sosyal uyumun gerçekleşmesi için ilgili uyum politikalarının en hızlı ve doğru şekilde uygulanmalıdır. Göçmenlere uyuma yönelik sunulacak sosyal destek uygulamaları, kendilerinin yeni toplum düzenine uyumu ve kabul görmelerine katkıda bulunacaktır.

Göçmenlerin entegrasyonu, göçmenin yeni bir toplum içerisine ulaştığı gün başlamaktadır. Hükümetlerin seçtiği yaklaşım, göçmen entegrasyonun ve hizmetlerinin çıktılarını belirlemektedir. Bu süreç beraberinde bireysel olarak göçmenin entegrasyonunu etkileyecektir. O nedenle göçmen entegrasyonu, hem dahil olunan toplumları hem de göçmen birey ve toplumların taleplerini dikkate almalıdır (Ecre, 2016). Ancak, göçmenlerin düzenli toplumlardan farklı olarak kendilerine has olan belirli ihtiyaçlarının olmasıdır. İlave olarak daha kırılğan olmaları da göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla, ana akım politikalar içerisinde olacak entegrasyon politikalarında göçmenlerin özel ihtiyaçları kabul edilmiş olmalıdır (Koçak ve Gündüz, 2016: 72).

Farklılıklara sahip olan toplumların kendi benliklerini kaybetmeden ortak değerler etrafında bütünleşmeleri uyum konusunda atılacak en olumlu adımdır. Uyum sürecinde bütünleşme sadece göçmenlerin bir görevi gibi algılanmamalıdır. Göç edilen ülkede yaşayan bireylerinde karşılıklı uyumun sağlıklı gerçekleşebilmesi için çaba göstermeleri gerekmektedir. Kendi ulusal kimliklerini veya bağımsızlıklarını kaybetme kaygısı ile göçmenlere yaklaşımları uyum sürecini baltalayacaktır. Bunun

yerine; farklılıklara hoşgörü çerçevesinde yaklaşım göstermeleri konusunda gerekirse ilgili kurumlardan destek almalıdırlar. Birbirinden farklı toplumların bütünleşmesi karşılıklı özveri ve çaba olmadan hemen gerçekleşmeyeceği gibi, toplumsal bir uyumda söz konusu olamaz. Bu anlamda Yavuz (2013) şöyle düşünmektedir.

Çünkü uyum ile birlikte gerçekleşecek sosyal bütünleşme kavramı bir arada düşünülmemelidir. Bütünleşme, sadece tek bir grubun sorumluluğunda değildir. Hem göçmenlerin kendisi hem de ev sahibi devlet, kurumlar ve toplumlar bütünleşmeden sorumlu olmaktadır. Bu sayede, bireylerin kendi öz saygılarının gelişimi artacak ve sağlıklı kültürel kimlik entegrasyonu kolaylaşacak, kendine güvenen güçlü topluluklar oluşacak ve bu oluşum toplum tarafından daha çabuk kabul görecektir (Akıncı; Nergiz; Gedik, 2015:70).

Farklı kültürlere sahip toplumların bir arada uyum içerisinde yaşamalarının temel ögesi birbirlerini kabullenmeleridir. Bunun için mutlaka bir hukuksal yapılanma gereklidir. Bu da çok kültürlü bir yönetim anlayışıyla mümkündür. Özellikle son yüzyılda yaşanan teknolojik gelişmeler farklı kültürlerin daha kolay karşılaşmasına ve hatta bir arada yaşamasını zorunlu hale getirmiştir. Bunun arka planında küreselleşmenin bireylere sunduğu cazip olanaklar, uluslararası kitlesel göçler ve medya bulunmaktadır. Bunun sonucunda da her bir farklı kültüre sahip bireyin kendini ortak yaşam alanında özgürce ifade ederek varlığını sürdürme şansı bulmasıdır. Yani farklılıklara siyasi bir şemsiye görevi yapan "Çokkültürlülük" tür. Çok kültürlülük kavramı farklı kültürleri ötekileştirmeden, farkındalık oluşturularak, kendi özgünlükleri içerisinde yaşamasına şans vermek anlamına gelmektedir. Bu anlamda "Çok Kültürlülük" birlikte uyum içerisinde yaşam için toplumsal bir zenginliktir. Kongar'a göre Çokkültürlülük kavramının tanımı şöyledir.

Bir toplumu oluşturan bireylerin ve grupların dil, din, ırk, tarih, coğrafya açısından farklı kökenlerden gelmesine dayanan çok kültürlülük, tek bir siyasal birim halinde ve ortak sınırlar içinde yaşayan toplumlarda söz konusudur. Bu farklılıklar, kimi zaman, çöken Sovyetler Birliğinde, ya da bugünkü Amerika Birleşik Devletlerinde olduğu gibi, değişik milletlere mensup insanların bir arada yaşaması biçiminde de görülebilir (Köstekçi, 2015:2)

Çok kültürlülük; çeşitli nedenlerden ötürü bir arada bulunmak durumunda olan toplumlara, birçok

kültürel ayrıcalık olanağı sunmaktadır. Çok kültürlülük çerçevesinde kültürel haklar konusunu; muafiyet önlemleri, dini pratikler, dil ve özel eğitim oluşturmaktadır. . Doytcheva'ya göre çok kültürlülük:

Modern demokrasilerin kurumlarını yeniden biçimlendirerek ve kişilere farklılıklarını geliştirmek ve aktarma imkanı vererek farklı kültürlerin tanınması gerektiği düşüncesini temel alan tarihsel bir siyasi program, entelektüel tartışma ve pratik deneyim bütünüdür (Doytcheva 2009:25).

Toplumlar, süreç içerisinde değişim içerisinde bulunmaktadırlar. Ancak kendilerine miras kalan yaşamsal deneyimlerini ve kültürel öğelerini koruyup geliştirmektedirler. Dünyada hiçbir toplum homojen bir yapı içerisinde değildir. Bu düşüncesinden hareketle; toplumlararası interaktif bir iletişim ve ilişki ortamı oluşmaktadır. Kültürel çeşitliliğin bir arada bulunması anlamını içeren çokkültürlülükde, eşitlik ve uyum içerisinde birlikte yaşamayı gerektirmektedir. Bu anlamda farklı kültürlerin bir arada olması ve uyum içerisinde bulunması çokkültürlülüğün temelini oluşturmaktadır. Bu anlamda Yanık'a göre çokkültürlülük:

"Çokkültürlülük", düşünce olarak, farklı kimliklerin, kültürlerin, etnilerin ve azınlıkların kamusal görünürlüklerinin sağlanmasını içermektedir. Bunun yanı sıra çokkültürlülük, "ötekileştirilen", azınlık konumuna indirgenen etnilerin ve grupların nasıl ötekileştirildiklerinin toplumsal ve düşünsel arka planının açıklanmasına teorik açılımlar sunmuştur (Yanık, 2013:102).

Kültürel çeşitliliğin ve zenginliğin yansıtıldığı bir toplum düzeni olarak görülen çok kültürlülük, toplumları bir arada tutabilmek için, günümüzde birçok ülkede siyasi bir düzen olarak da görülmektedir. Birlikte yaşamak durumunda olan bütün toplulukların, yaşam değerlerine hoşgörü gösterdiği çok kültürlü bir düzende, kültürel özgürlükler eşit şekilde yaşanmaktadır. Çok kültürlü toplumlarda ortak değerler etrafında kültürel zenginlikler yaşanırken, toplumları bir arada tutabilmek için uyum süreci önemli rol oynamaktadır.

5.Kavram Olarak Toplumsal Uyum

Göç eylemi nasıl gerçekleşirse gerçekleşsin, hem göçmenler hem de göç alan yerin halkı için uyum sorununu beraberinde getirmektedir. Her iki

tarafında ahenk içerisinde yaşam sürdürebilmeleri açısından toplumsal uyum kaçınılmazdır. Uyum (entegrasyon) temel olarak aynı toplum içerisinde yaşayan bireylerin bütünleşmesi anlamına gelmektedir. Uyum sözcüğünün anlamı Milli Eğitim Bakanlığının Örnekleriyle Türkçe Sözlüğünde (2000) şu şekilde verilmektedir.

Bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk, ahenk; herhangi bir canlının değişen hayat şartlarına rağmen canlılığını devam ettirmesi; Bulunulan hale, yere veya şartlara uyma konusunda gösterilen çaba yahut bu yönde meydana gelen ruhi veya fiziki değişiklik, uyma, geçinme, intibak (M.E.B., 2000:2993).

Türkçesi toplumsal uyum bağlamında bütünleşme, birleştirme anlamında kullanılan sözcük, Latince "Integutio" sözcüğünden gelmektedir. Birbirinden farklı parçaların kendi özgünlüklerini koruyarak yeni bir oluşum içerisine girmeleri yani bütünleşmeleri anlamında kullanılmaktadır. Toplumsal uyum, ortak dil ve belli bir yasal çerçeve içerisinde kimlik olarak bir araya gelen farklılıkları birleştirmeyi ifade etmektedir. Bu anlamda Entegrasyon Martikainen tarafından şu şekilde tanımlanmıştır.

Bu bağlamda entegrasyon, bireysel göçmen veya göçmen grupların, yeni ev sahibi toplumun farklı sosyal alanları ve bölümlerine dahil olmaları süreci olarak tanımlanmıştır. Entegrasyon hem göçmenlerin hem de ev sahibi toplumun birbirleriyle etkileşimlerinin bir sonucu olarak yeni durumlara uymaları yolu ile gerçekleşen iki yönlü bir süreçtir (Martikainen:2010:265).

Göç eylemi sonrası toplumsal bütünleşme açısından uyum (entegrasyon) kavramı ile birlikte bir model olarak ele alınan birkaç kavram daha rol oynamaktadır. Bu kavramlar, uyum (entegrasyon) ile yakından ilintili gibi görünse de toplumsal bütünleşme açısından yaptırımları farklıdır. Göç kavramı ile adları çok sık anılan ve farklılıkların toplumsal yaşamları açısından önemli rol oynayan sosyo-politik kavramlar, asimilasyon (assimilation), kültürel etkileşim (acculturation) ve çok kültürlülük (multiculturalism) dür.

Özellikle (Martikainen 2010) Amerika'da 1920'lerde göçmenlerin topluma uyumu konusunda yapılan çalışmalarda Chicago Sosyoloji Okulu'nun "ırk ilişkileri döngüsü" yaklaşımında uyumu (entegrasyon) asimilasyon olarak adlandırmışlar ve bu sürecin temas, çatışma, uyum ve sonunda asimilasyon gibi belli aşamalardan geçerek farklılıkların toplum içerisinde yok olacağını

savunmuşlardır. Bu döngünün herhangi bir engelleme olmadığı sürece de doğal bir akış içerisinde böyle devam edeceğini söylemekteydiler.

Göç eylemi toplumun bütün kesimlerini ve alanlarını (kültürel, yapısal, politik) etkileyen bir olgudur. Bu anlamda göçün uyum sürecini yaşayacak her iki veya fazla toplum için karmaşık bir süreç olarak görünmektedir. Ancak hem göçmenlerin hem de ev sahibi olan ülkenin toplumsal bütünleşmeyi sağlıklı bir şekilde gerçekleştirecek kurumların sorumluluğu oldukça büyüktür. Uyumun tam olarak gerçekleştirilmesi anlamında göçmenlerin kendi öz kültürlerinden kopmadan, kendi kimlikleriyle göç edilen ülkenin kurumlarında yer alarak katılımlarının sağlanması ve ev sahibi ülkenin göçmenlere vatandaşlık bağlamında yasal haklar vermesi sosyal bütünleşme anlamında son derece önemlidir. Bu anlamda Baumann (2002) entegrasyonu kültürel, yapısal ve politik olmak üzere üç ana grupta toplayarak şu şekilde açıklamaktadır.

Kültürel entegrasyon, hem göçmenlerin ve göçmen topluluklarının yerel değerlerle, kurullarla ve davranış modelleriyle ilişkisi ve uyumu, hem de ev sahibi toplumun göçmenlerin kültürel hayatlarının tezahürlerine yönelik oluşturduğu reaksiyonlarla alakalıdır. **Yapısal entegrasyon**, aracılığı ile göçmenler farklı sektör, kurum, kuruluş ve organizasyonlara girmeyi başarırlar ve kendileri de bu kurumların paralel formlarını yaratırlar. **Politik entegrasyon** ise devletin göçmenlerle işbirliği yollarını ifade eder. Belli başlı konular, ev sahibi topluma bütünüyle katılım gerektiren, vatandaşlık elde edebilme ve diğer yasal hakları kapsamaktadır. (Martikainen:2010:266).

Farklı kültürlere sahip toplumların bir arada bulunduğu toplumlarda göçmenlerle ev sahibi toplum arasında kültür alışverişi olmaktadır. Bu karşılıklı kültürleşmedir. Kültürleşme (acculturation) bir tür uyum aracıdır. Bu anlamda kültürleşme (acculturation); kültürlerarası ilişkiden kaynaklanan toplum ve birey davranışındaki değişikliklerdir. Kültürleşme (acculturation) daha çok bireyin etkileşim içerisine girmesiyle hızla artan bir davranış değişikliği göstermektedir. Bu değişim süreci bağlamındaki kültürleşme (acculturation) bütünleşme baskın olan ya da baskın olmayan grup arasındaki kültürel etkileşimdir. Berry göçmenlerin kültürel etkileşimini (acculturation) dört farklı şekilde oluştuğunu belirtmektedir.

Assimilasyon; bireyin kendi kültürel kimliğini baskın olan grup karşısında korumak istememesi anlamına

gelmektedir. **Entegrasyon;** birey kendi kimliğini sürdürme özgürlüğü olmasına rağmen, baskın kültürün sosyal ağının bir parçası olmuştur. Entegrasyon bir seçenektir. **Ayırma, dışlama ((Separation));** birey kendi kültürünü kaybetmemek için baskın kültürle çok az ilişki kurmakta ve baskın kültürün etkisi altına girmeyi ret etmektedir. **Marjinalleşme;** bireyin kültürel geçmişini kaybetmesine rağmen baskın kültürün egemenliği altına girmek istememesidir (Berry, 1997:27-28).

Göç eylemi bireyleri ve toplumları sadece sosyal yönden değil psikolojik olarak da etkilemektedir. Göç esnasında yaşanan dramatik olaylar (ailenin parçalanması ve göç yolunda yaşanan trajik olaylar) ve göç sonrasında hedef ülkede yaşanabilecek yabancılaşma duygusu bireyin iç dünyasını karmaşıklığa sürüklemektedir. Özellikle karşısındaki anlayamamak ve kendini ifade edememek, bireyin yalnızlık duygusuna kapılmasına neden olmaktadır. Yerli insanlarla sağlıklı ilişki kuramamak kendini kötü, aşağılık ve değersiz hissetmesi gibi duygulara sürüklemektedir. Bu bağlamda yabancı toplumla ilgili ön yargılara kapılır ve yerli toplumla uyumu zor olmaktadır. Oldukça büyük ruhsal sorun içerisinde bulunan göçmenlerin sosyal uyumları olumlu sonuçlar vermemektedir. İnsanların iç dünyasında yaşadıkları yani psikolojik yaşamı, yaşanan süreç içerisindeki psikolojik travmalar uyumun başarılmasında önemli rol oynamaktadır.

6.Sonuç

Dünyada göç olgusunun gittikçe karmaşık bir sorun hale geldiği görülmektedir. Özellikle son dönemlerde uluslararası gerçekleşen kitlesel göçlerin beraberinde getirdiği sorunlar artık tüm ulusları etkilemektedir. Bu bağlamda, çeşitli nedenlerle gerçekleştirilen göç eylemlerinin çok iyi analizinin yapılması ve bu yönde neden-sonuç ilişkisi içerisinde ele alınarak araştırılması göçlerin önlenmesi açısından oldukça gereklidir. Göç sonrası ise; birbirleriyle oldukça yakından bağlantılı olan "Göç- Çokkültürlülük ve Uyum" kavramlarının her boyutu ile irdelenerek toplumsal bütünleşme sürecinde oluşacak sorunların doğru anlaşılmasını ve bu yönde alınacak gerçekleştirilebilir çözüm önlemleri açısından yaşamsal bir önem arz etmektedir.

Göç olgusu farklı sosyo-kültürel yapıya sahip toplumların karşılaşmasını ve bir arada yaşamasını sağlayan bir araçtır. Farklılıkların birlikte yaşamlarının beraberinde getireceği zorlukların bertaraf edilmesi için, iletişim engellerinin ortadan kaldırılması önemlidir. Ayrıca insan hakları

bağlamında gerekli olan sağlık, eğitim, hukuk, sosyal güvence gibi yaşamsal teknik alt yapıların hazırlanması göçmenlerin varlıklarını sürdürecekleri ülke toplumuyla sağlıklı bir bütünleşme yolunu açacaktır. Böylelikle göçün toplumsal sonuçlarını belirleyerek, uyum için gerekli önlemlerin alınmasını sağlamak, farklı kültürler arasındaki çatışma ve uyumsuzluğu ortadan kaldıracaktır.

Gerçekleşme nedenlerine göre farklı göç türlerine (sosyal, siyasi, ekonomik vb.) göre, göç edilen ülkenin alacağı uyum önlemleri, göçmenlerin o toplumla bütünleşmesini mümkün kılacak şekilde hazırlanmalıdır. Kültürel etkileşimin kaçınılmaz olduğu entegrasyon sürecinde, göçmenlerin ve ev sahibi toplumun yeni uyum durumlarını kabullenmeleri önemlidir. Bu bağlamda kültürel çeşitliliğin bir arada varlıklarını sürdürme olanaklarının vurgulandığı çokkültürlü bir uyum politikasını yürüten ülkeler, göçmenlere hem kültürel, hem yapısal hem de politik alanlarda toplumsal bütünleşmenin yolunu açmaktadır. Ayrıca gerek ev sahibi toplumun gerekse göçmenlerin birlikte uyumlu bir yaşam sürdürmek istememeleri, farklı kültürleri ayırtırdığı gibi bazen de marjinalleştirilmektedir. Bu anlamda da ilgili ülke ve kurumların daha etkin bir toplumsal bütünleşmeye yönelik acil uyum politikaları oluşturmaları kaçınılmaz hale gelmektedir.

Farklı kültürlerle sahip birey ve toplumları buluşturan göç eylemleri sonrasında sosyal bir bütünleşmeye yönelik uygulanacak uyum politikaları yapılırken her iki tarafı da tatmin edecek bir uygulama yapılmalıdır. Ne göçmenlerin kültürel varlığını yok edecek ne de yerel halkın kendilerini huzursuz edecek bir uygulama olmamasına dikkat edilmelidir. Entegrasyonu düşünülen toplumların her yönüyle (özellikle kültürel ve sosyal yönleri) iyi incelenmelidir. Aksi halde gerginlikler ve çatışmalar kaçınılmaz hale gelecektir. İyi bir sosyal bütünleşmenin sağlanması için toplum psikolojisinin de göz önünde bulundurulması bir ön koşul olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akıncı, Buket; Negiz, Ahmet; Gedik, Ercan (2015). "Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul (An Assesment on Process of Adaptation: Migration and Social Acceptance)". Göç Araştırmaları Dergisi, Cilt:1, Sayı:2, Temmuz- Aralık 2015, s. 58-83,
- Asutay, Hikmet (2015) "Göçmen Edebiyatı- Yazarlar Sözlüğü. Almanya'da yazan ve yaşayan Türk-Alman Edebiyatı Yazarları" Paradigma-Akademi, Yayınları
- Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (2014). "Sığınma, Sınırlar ve Göç ile İlgili Avrupa Hukuku El Kitabı"2014 Baskısı, Lüksemburg: Avrupa Birliği Resmî Yayınlar Ofisi, 2015

- Berry, W.John (1997). "Lead Article Immigration, Acculturation and Adaptation", Queen's University, Volume : 46 /1, s. 5-68
- Doytcheeva, Milena (2005) "Çokkültürlülük", Çev. Tuba Akıncılar Onmuş, İletişim Yayınları, İstanbul
- Ertan, Kıvılcım Akkoyunlu & Ertan, Birol (2017). "Türkiye'nin Göç Politikası", İktisat ve Sosyal Bilimlerde Güncel Araştırmalar, Cilt:1, Sayı: 2, s. 7-39
- İçduygu, Ahmet ; Erder, Sema; Gençkaya, Ömer Faruk (2014). "Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları, 1923-2023: Ulus-devlet Oluşumundan Ulus-Ötesi Dönüşümlere", MİReKoç Proje Raporları 1/2014, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Merkezi, İstanbul
- Karaçay, Biriz A. (2006). "Düzensiz Göç Politikaları ve Türkiye'nin Uygulamaları", Uluslararası Göç Sempozyumu, 8-11 Aralık 2005, s. 301-313, Sistem Matbaacılık, İstanbul
- Koçak, Orhan; Gündüz, R.Demet (2016). "Avrupa Birliği Göç Politikaları ve Göçmenlerin Sosyal Olarak İçerilmelerine Etkisi", Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:7 Sayı:12, s.66-91
- Martikainen, Tuomas (2010). "Göçmenler ve Entegrasyon", Çev. N.Özmen, M.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 38 (2010/1) s. 263-276
- Milli Eğitim Bakanlığı (2000). "Örnekleriyle Türkçe Sözlük", Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları:2799, Bilim ve

- Kültür Eserleri Dizisi: 772, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul
- Öztaş, Cemal; Zengin, Eyüp (2006). "Göç ve Azerbaycan", Uluslararası Göç Sempozyumu, 8-11 Aralık 2005, s. 301-313, Sistem Matbaacılık, İstanbul
- Taşkın, Deniz (2014). "Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye", TSA / Yıl: 18 Sayı: 1, s. 175-204
- Taştan, Coşkun; İrdem, İbrahim; Özkaya, Ömer (2018). "Politika ve Uygulama Boyutlarıyla Göç ve Uyum", II. Uluslararası Göç ve Güvenlik Konferansı, Polis Akademisi Yayınları: 58, Birinci Baskı: Ekim 2018, Rapor No: 18,
- Yalçın, Cemal (2004). Göç Sosyolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yanık, Celalettin (2013). "Dünyada ve Türkiye'de Çokkültürlülük", Sentez Yayıncılık, Ankara

İnternet Kaynakları

- 1-BM Küresel Göç İstatistikleri, <http://esa.un.org/unmigration/wallchart2013.htm>, (Erişim tarihi 17.02.2015).
- 2-Köstekçi, Kadir (2015). "Çok Kültürlülük Üzerine Mantıksal İrdelemeler", <https://asosyalnotlar.blogspot.com/2015/01/kadir-kostekci-cokkulturluluk-uzerine.html>, Erişim Tarihi:24.03.2020